TÜRK ÇİNİ VE SERAMİKLERİNDE KULLANILAN HAYVAN FİGÜRLERİ VE GİYSİ TASARIMINA YANSITILMASI

Nuran OCAKOĞLU[1]

ÖZ

Geleneksel Türk sanatları içinde çok önemli bir yeri olan Türk çini ve seramik sanatının kökeninin Orta Asya'ya kadar dayandığı bilinmektedir. Asıl gelişimini Anadolu'da gösteren Türk çini ve seramik sanatı, Anadolu Selçukluları ile başlayıp yüz yıllar içerisinde gelişerek kendine özgü estetik değerleri ile Osmanlı Dönem'inde altın çağını yaşamıştır. Türk çini sanatında kullanılan motiflerin kaynağı, Asya'da yaşayan Türk kavimlerine kadar uzanmaktadır. Bozkır kültüründen gelen Türklerde hayvan figürleri her zaman önemli bir süsleme unsuru olmuştur. Selçuklu dönemi çini ve seramiklerinde daha çok görülen hayvan figürü, Osmanlı döneminde İslamiyet'in etkisiyle azalmış olsa da günümüze kadar gelen bu sanat dalı içerisinde ustaca resmedilmiştir. Bu çalışmada geçmişten günümüze Türk çini ve seramik sanatında kullanılan hayvan figürleri incelenerek, bu motiflerin, çağdaş kadın giysilerine yansıtılması amaçlanmıştır. Önemli kültürel miraslarımızdan biri olan Türk çini ve seramik desenlerinin yaşatılması için, bu desenlere modern yaşam içinde farklı kullanım özellikleri kazandırılması önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çini, Seramik, Giysi, Tasarım

[1]Öğretim Görevlisi, Dumlupınar Üniversitesi, nuran.ocakoglu(at)dpu.edu.tr

ANIMAL PATTERNS USED ON THE TURKISH TILE AND CERAMICS AND THEIR REFLECTION ON CLOTHING DESIGN

ABSTRACT

It is known that the origin of Turkish tile and ceramic art, which has a very important place in traditional Turkish arts, dates back to Central Asia. Turkish tile and ceramic art, which showed its greatest development in Anatolia, started with the Anatolian Seljuks. Developing over the centuries, this art experienced its golden age in Ottoman times with its unique aesthetic values. The source of the motifs used in the Turkish tile art dates back to the Turkish tribes living in Asia. Animal figures have always been an important decoration element in Turks who are originally from the steppe culture. Although the animal figure which was seen in Seljuk period tiles and ceramics decreased due to the influence of Islam in the Ottoman period, it has been artfully painted within this branch of art from past to present. In this study, animal figures used in Turkish tile and ceramic art from past to present have been studied and these motifs are intended to be reflected in contemporary women's clothing. It is important to give different usage characteristics to these patterns within modern life for the preservation of Turkish tile and ceramic patterns which is one of our important cultural heritage.

Keywords: Tile, Ceramics, Clothing, Design

Giriş

Kökleri tarih öncesi dönemlere kadar dayanan, varlığını ve gelişimini günümüze kadar kesintisiz olarak sürdüren çini ve seramik sanatı, insanlık kültürünün en temel eserleri arasındadır (Satır, 2015:14). Ana malzemesi "kil" olan seramik, en yalın haliyle "pişmiş toprak" olarak ifade edilmektedir (Erman, 2012:18). Suyla karıştırıldığında kolayca biçimlendirilebilen bir hamura dönüşen kil, pişirildikten sonra da sert, sağlam, değişmez bir yapı kazanmaktadır. Bu özelliğinden dolayı çanak çömlek üretiminde tarih boyunca kullanılmıştır.

Gerek işlevsel anlamda, gerekse sanatsal anlamda seramik sanatı içinde yer alan çiniler ise, bir cins beyaz topraktan yapılan ve fırında pişirilen üzeri sırlanmış, desenlendirilmiş ve boyanmış seramik ürünlerdir (Şahin, 2015:21). Çinilerin içi veya dış yüzeyi sırlandırılmış, sıraltı boyalarıyla dekore edilerek geleneksel motiflerle süslenmiştir. Kap, kaçak, tabak, kase, testi, çanak, vazo, sürahi gibi eşyaların üretiminin yanında genellikle mimari yapıların, cami, köşk, saray, çeşme, türbe ve benzeri yapıların iç ve dış süslemelerinde kullanılmış seramik ürünlerdir.

"Çini sanatının ilk olarak Çin'de doğduğu, bu sebeple, Çin işi anlamına gelen 'Çini' kelimesinin buradan geldiği söylenmektedir" (Erdem, 2011:12). "Çini sözlüklerde Osmanlıca kökenli bir sözcük olarak tarif edilip, Çin işi", "Çin'e ait" anlamına gelmektedir" (İrdelp, 2012:22). "Çin kelimesini andıran bu terimin ortaya çıkmasına büyük ihtimalle saraya gelen Çin porselenlerine karşı duyulan hayranlık ve bu bünyeyi anımsatan Osmanlı silisli hamurunun parlak beyazlığı neden olmuştur" (Yolal, 2007:3). Türkçe çini kelimesinin tarihi Osmanlı çağından öteye gitmemektedir. Tarihsel seyri dikkate alındığında uygulama şekillerine göre çeşitli tanımlara sahip olduğu gözlenmiştir. Osmanlı döneminde 18. yüzyıla kadar mimaride kullanılan, levha biçiminde, bir yüzü renkli ve sırlı duvar kaplama malzemesi olan çiniye "Kaşi", tabak, vazo, kase gibi çini eşyalara da "Evani" adı verilmiştir (Küçükyılmazlar, 2006:3).

Orta Asya'da gelişen seramik sanatının bir kolu olan çinicilik, Selçuklularla Anadolu'ya girmiştir. Selçuklu çinilerinde kullanılan renkler genellikle, firuze, kobalt mavisi, patlıcan moru ve de siyahtır. Altıgen, kare veya dikdörtgen, formların çok görüldüğü dönemde geometrik desenlerin ön plana çıktığı ve bitkisel motiflerin yanı sıra hayvansal figürlere de çokça yer verildiği görülmektedir.

İlk Osmanlı devri çinileri Selçuklu geleneğinin devamı şeklindedir. Bu dönemde 16. yüzyıl Türk Çini ve Seramiği, özellikle yüzyılın ikinci yarısında, hem üretim hem de sanat bakımından üst seviyeye ulaşmıştır (Çobanlı ve Kanışkan, 2013:1). Yapılan fetihler sonrasında kazandıkları topraklarda yer alan çini sanatının

ustaları İstanbul'a getirilmiş ve sanatlarını sarayda uygulamaya devam etmişlerdir. "Böylece çini sanatımızın en önemli unsurları olan motifler ve bu motiflerin bir araya gelerek oluşturduğu kompozisyonlar, farklı kültürlerden bu nakkaşların elinde gelişmiş ve zenginleşmiştir" (Çobanlı ve Kanışkan, 2013:1). "Bu dönemde faaliyet gösteren en önemli üretim merkezi İznik'tir. Osmanlı saray nakkaş hanesinde usta nakkaşların elinden çıkan desenler, İznik'e yollanmakta ve orada uygulanıp, pişirilmektedir" (Akıncı, 2009:14). İznik, en önemli çini merkezi olarak 14. yüzyıldan, 18. yüzyıla kadar üstünlüğünü korumuştur. Daha sonra önemini yitiren İznik atölyelerinin yanında Kütahya, İznik tekniğine erişememekle beraber 15.yüzyıldan itibaren bir çini, seramik merkezi olarak günümüze kadar önemli varlık göstermiştir.

2. TÜRK ÇİNİ VE SERAMİKLERİNDE KULLANILAN HAYVAN FİGÜRLERİ

Yüzyıllardır çok geniş bir alana yayılmış olan Türkler farklı toplum ve medeniyetlerle kurmuş oldukları sanat ilişkileriyle bugün hayli zengin bir kültür ve sanat hazinesine sahiptir. Bu sanat hazinelerinden birisi de Türk süsleme sanatında özel bir yeri olan çini sanatıdır (İsmek, 2007:5). "Türkler ilk olarak Orta Asya'dan çini imal etmişlerdir. Orta Asya'da bulunan Türk çini resimleri Türklerin çok eski devirlerde dahi bu sanat dalında ne kadar ileri olduklarının bir göstergesidir" (Yazıcıoğlu, 2017:1).

"İslamiyet'ten önce Orta Asya'da yaşayan Türk toplulukları daha yerleşik hayata geçmemiş, bozkır hayatı sürmekteydiler" (Arol, 2010:10). Tarıma elverişli olmayan topraklar, insanları göçebe hayat ve hayvancılığa yönlendirmiş, yaşamlarında önemli yer işgal eden hayvanların figürleri sanatlarında yansımıştır. İnsanlar o dönemde oldukça yaygın kullandıkları hayvan figürlerini kuvvet, kudret, bereket, uğur, şans, iyilik veya kötülük olarak sembolize etmiş ve çeşitli anlamlar yüklenmişlerdir. "Çini yüzeylerin süslemesinde kullanılan, hayvan figürleri, bulunduğu dönemin inanışlarını ve yaşam şekillerini ortaya çıkarmada bir araç olarak kullanılmıştır" (Pamuk ve Oyman, 2016:2).

"Türkler etraflarında gördüklerini açık, stilize edilmiş ve doğadan uzaklaşmış motiflere çevirmişlerdir. Motifler daima tek hayvanın, tek çiçeğin stilize edilmiş neredeyse soyut biçimleridir" (Şahin, 2015:20). Sanatçılar desenleri gerçekçi bir bakışla doğadan alınmış olmasına rağmen Stilizasyon veya üsluplaştırma ile yalızca esas çizgileri koruyarak detayları atmışlar kendi zevk ve görüşlerine göre çizmişlerdir. "Sanatçının doğayı olduğu gibi değil yorumlayarak eserlerine yansıtma isteği Türk sanatında bir gelenek haline gelmiştir" (Erdem, 2011:10).

Türklerin İslamiyet'in kabulünden sonra hayvan resimlerinin süsleme sanatları içinde kullanılması azalmıştır. "İslam dini resim ve heykele hoş bakmadığı için, Türk sanatkarları doğadan aldıkları hayvan motiflerini aşırı derecede soyutlayarak stilize etmişler, başka bir deyişle üsluplaştırmışlardır" (İsmek, 2007:8). Selçuklu dönemi çini ve seramiklerinde nispeten daha fazla görülen hayvan figürleri Osmanlı döneminde yok denecek kadar azdır.

Türk çinileri üzerinde görülen hayvansal kaynaklı figürler; üç gruba ayrılır. "Birincisi üsluplaştırılmış ve efsanevi hayvan motifleri, ikincisi rumi motifler ve üçüncüsü de münhani motiflerdir" (Megep, 2007-2012:6).

2.1. Üsluplaştırılmış ve Efsanevi Hayvan Motifleri

2.1.1. Üsluplaştırılmış (Stilize) Hayvan Motifleri: 15. yüzyıla kadar mimaride ve diğer sanat dallarında çeşitli hayvan şekillerinden veya ayrıntılarından yapılan süslemenin çok benimsenmiş olduğu görülmektedir (Megep, 2012:6). Kuşların çoğunluğu oluşturduğu tabiat kaynaklı bu motiflerde tavşan, geyik, aslan, leylek, kartal, güvercin, kaplan, kurt, pars, boğa, at, keçi, balık vb. üsluplaştırılmış hayvan figürlerine çokça rastlanmaktadır. Üsluplaştırılmış hayvan motifleri; kuşlar, vahşi hayvanlar, av hayvanları, balık ve diğer deniz hayvanları olarak gruplandırılabilir.

Kuşlar; Çinilerde genel kuş formlarının yanı sıra en yaygın olarak tavus kuşu, kartal, leylek, güvercin, balıkçıl ve ördek figürlerine rastlanmaktadır. Kuş figürleri genellikle hayat ağacı ile birlikte resmedilmişlerdir. Hayat ağacının etrafında karşılıklı veya sırt sırta vermiş kuşlar bulunan çiniler oldukça yaygındır. Kuvvet ve kudreti simgeleyen kuş motifinin Anadolu sembolizminde ayrıcalıklı bir yeri bulunmaktadır. Kuş özlemi anlatır, haber beklentisinin ifadesidir. Kuş figürünün ölümü temsil ettiği ve ruha refakat ettiği de söylenmektedir (Büyükçanga, 2006:27).

Çini desenlemede yaygın kullanılan bir başka kuş figürü de sonsuz hayat, güzellik ve cennet sembolü olan tavus kuşudur. "Özellikle Selçuklu çinilerinde, ihtişamlı kuyruğu ile sık sık tekrarlanarak saray duvarlarını süslemiştir (Öztürk ve Arısoy, 2018:3). Tavus kuşu uğurlu bir kuş olarak ifade edilmekle birlikte, devlet güçlerini, ölümsüzlüğü ve cenneti sembolize ettiği düşünülmektedir (Büyükçanga, 2006:70).

Resim 1. Kuş, Tavus kuşu, Balıkçıl, Ördek

Vahşi Hayvanlar ; Aslan, kaplan, pars, leopar gibi doğada yaşayan vahşi hayvanlar bu grupta sayıldığı gibi "Çoğunlukla yıldız formlu çinilerde görülen bu hayvanlar dünyasında kurt, tilki ve ayı figürleri de yer almaktadır" (Öney ve Çobanlı, 2007: 90).

Resim 2. Aslan, Kaplan, Leopar, Kurt ve Köpek

Av Hayvanları; At, geyik, tavşan, keçi gibi hayvanlar bu grubu oluşturmaktadır. "Türklerle ilgili birçok efsane, destan ve hikâyede at, sahibinin yakın arkadaşı, zafer ortağı, en değerli varlığı sayılmıştır" (Çoruhlu, 2000:141). Geyik ise Orta Asya insan topluluklarının inanç dünyasında tarih öncesi çağlardan beri vardır ve kutsal sayılır. Çeşitli sanat eserlerinde, daha çok taşınabilir boyuttaki göçebe eşyaları üzerinde en çok görülen hayvanlardan biri geyiktir (Megep, 2012:9). "Av hayvanları arasında tavşan önemli bir yer tutmaktadır. Selçuklu sanatında tavşan sembolü sekiz köşeli yıldız formlu çiniler ve seramik tabaklar üzerine resmedilmiştir" (Öztürk ve Arısoy, 2018:3). Dağ keçileri de geyikte olduğu gibi av kültürüyle bağlantılıdır. Selçuklu sanatında keçi figürü doğa ile iç içe, zıplayıp, atlarken resmedilmiştir (Öztürk ve Arısoy, 2018:5).

Resim 3. At, Geyik, Tavşan ve Keçi

Balık ve Diğer Deniz Hayvanları; "Balık sayısız yumurtaları sebebiyle de bereket sembolü olduğu bilinmektedir" (Öney, 1968: 158). Balıklar mavi ve patlıcan moru renklerle ve hareketli kıvrımlarıyla canlı gibi işlenmişlerdir (Öney, 1968:144). Çini ve seramiklerde balık motifinin yüzlerce çeşidi olmasına rağmen farklı türde deniz canlısı çok fazla görülmez. Ancak son dönem örneklerde deniz atı, deniz yıldızı, kaplumbağa gibi motiflere rastlanmaktadır.

Resim 4. Balık Figürleri

2.1.2.Efsanevi (Mitolojik) Hayvan Motifleri:

Hayal mahsulü olan bu figürler arasında en çok ejder, simurg, kilin motifleri kullanılmıştır

Ejder (Ejderha); Çini ve seramik sanat eserlerinde bolca tasvir edilen ejder, en çok karşımıza çıkan motiflerin başında gelir. Selçuklu eserlerinde üsluplaştırılarak süsleyici eleman olarak kullanılmıştır. "Sözlük anlamı; hayali, büyük yılan, masallarda ve mitolojideki anlamı, yılanımsı korkunç hayvan" (Erdem, 2011:79) olan ejderin, çeşitli hayvanların gücünü ve özelliklerini bir arada taşıyan bir hayvan olduğuna ve timsah ya da kertenkeleden köken aldığına inanılmaktadır (Armutak, 2004:152).

Günümüzde ejder figürü, aslanpençeli, kartal kanatlı, yılan kuyruklu, vücudu balık pulu ile kaplı, ağzından ateş çıkan bir varlık olarak tasvir etmişlerdir" (Kızıldağ, 2011:35). Ejderin çeşitli sembolik değerleri vardır. Gökyüzü ve evrenin simgesi, düzen vericisidir (Öztürk ve Arısoy, 2018:5). Türk kozmolojisinde yer ejderi ve gök ejderlerinden söz edilir. Yerin altında ya da derin sularda bulunan yer ejderleri bahar döneminde yerin altından çıkıp, pullar ve boynuzları oluşarak gökyüzüne yükselmektedir. Böylece yağmur yağmasını sağlayarak bereket ve refaha ulaşılmasına katkıda bulunmaktadır (Çoruhlu, 2000:133 aktaran Öztürk ve Arısoy 2018:5).

Simurg (Siren); Son derece renkli ve süslü bir kuş olan simurg yeşil renkli olduğu farz edilerek Zümrüdü Anka diye de isimlendirilmiştir (Megep, 2012:15). “Zümrüdü Anka, Devlet Kuşu ve Hüma Kuşu gibi değişik isimleri vardır.

İranlılarda Simurg, Yunanlılarda Phoenix, Araplarda Anka kuşu olarak tanınır" (Pamuk ve Oyman, 2016:18). Farsçada si otuz, murg ise kuş, anlamlarına gelmektedir. Bu yaratığın otuz ayrı kuşun bütün özelliklerine sahip olduğununa inanılır. (https://www.kayra-yaren.com/cini-desenleri)

Türk mitolojisinde güneş ve ateşten yaratılmış olduğuna inanılan efsanevi bir kuştur. İslami destanlarda, çaresizlere yardıma koşan, insan üstü kuvvetli, bulunduğu yeri kötülükten, düşmandan ve hastalıktan koruyan, şans uğur ve talih getirme (Önder, 1988 aktaran Öztürk ve Arısoy 2018:5) gibi olağanüstü güçlerini insanları korumak için kullandığına inanılan bir masal yaratığıdır. İslam kültürünün edebi ürünlerinin çoğunda görülen simurg, Kafdağı'nın arkasında yaşadığına, insan gibi konuştuğuna inanılan, iri gövdeli, son derece renkli ve ihtişamlı kuyruğu olan bir kuştur. Ön Asya mitolojisinde ise cennette oturup, zaman zaman uçarak yedi kat göklerde ve burçlar arasında dolaştığına, inanılır (Megep, 2012:15).

Çift Başlı Kartal; "Türklerin milli sembolü olarak kabul edilen kartal figürü dini, astrolojik ve hukuki bir sembol olarak, Türk sanatı ve kültüründe yer almaktadır" (Pamuk ve Oyman 2016:18). Anadolu Selçuklularında en çok kullanılan tek ve çift başlı kartal, kuvvet, kudret, asalet sembolü idi. İnsanı kötülüklerden koruduğuna inanılırdı. Şaman inancında kartal, tılsımlı olup arma ve totem olarak kullanılan kutsal bir kuştur. Ölümden sonra ruhun, kuş şeklinde göğe yükseldiğine inanılmaktadır (Megep, 2012:8).

Grifon; Baş ve kanatları kartal, gövdesi aslan biçiminde olan mitolojik yaratıktır. Türk sanatlarında diğer hayal mahsulü hayvanlara nazaran tasvirine az rastlanan bir figürdür. Her zaman kanatları açık ve kulakları dik olarak tasvir edilen grifonlar hareket halindedir. (Pamuk ve Oyman, 2016:16).

Kilin; Erkeğine "ch'i", dişisine "lin" denilen ve erkeğinin başında boynuzu bulunan kilinin, hem su üstünde hem de karada yürüdüğüne inanılır. Ejder atı olarak da adlandırılan bu efsanevi hayvanın gövdesi misk geyiği, kuyruğu öküz kuyruğu, alın kısmı kurt alnı ve ayakları at ayağı gibidir (Megep, 2012:18).

Harpiler; Yarı insan yarı hayvan olan, başı insan (kadın) başı, gövdesi ise kuş gövdesi şeklinde olan bu efsanevi yaratığı daha önceki devirlerde Orta Asya Türk sanatında, görülmektedir (Erdem, 2011:72). Gök, kara ve deniz harpisi olarak üç çeşidi vardır.

Resim 5. Ejderha, Simurg, Çift Başlı Kartal, Grifon, Kilin ve Harpi

2.2. Rumi Motifler

Motif ismini, Roma İmparatorluğu zamanında Anadolu yarımadasına Diyar-ı Rum denmesi sebebiyle "Anadolu'ya ait" manasına gelen "Rumi" kelimesinden almıştır (Megep, 2012:35). Kahramanlık, kuvvet, bereket, mertlik, bağlılık gibi değerlerin sembolü sayılmış olan hayvan figürlerinden bir üslup halini alan rumiler, Türk çini ve seramik sanatında oldukça yaygın kullanılmıştır (Şahin, 2015:83).

Rumiler, hayvanların kanat, bacak, kuyruk, gaga, pençe ve bedenlerinin stilize edilmiş şekillerinden oluşan ve kökenleri Orta Asya'ya dayanan çok yaygın bir Türk Süsleme elemanıdır (Megep, 2008:9). Rumi motifler birbirine bağlı kıvrımlı dallar ile uçlarındaki bademe benzer yapraklardan oluşmaktadır. Türklerin Orta Asya'dan beri kullandığı bu süsleme tarzı Anadolu Selçukluları zamanında stilize edilerek zamanla yeniden yorumlanmıştır. 15. yüzyıldan sonra rumiler, aşın bir stilizasyonla hayvan figürlü görünümlerinden tümüyle uzaklaşmış; kökeni algılanmayacak şekilde, farklı bir dekoratif karakter kazanmıştır (Yavuz, 2008:25).

Resim 6. Rumi Motifleri

2.3. Münhani Motifler

Kelime manası "eğri" demek olan münhani, rumi motifiyle aynı grupta ve rumi motifini pekiştirmek amacıyla kullanılan bir motiftir. 14. ve 15. yüzyıllar boyunca Türk el yazması kitap tezyinatında sık rastlanan münhaniler, Beylikler devri Kuran-ı Kerim'lerinin süslenmesinde de karşımıza çıkar. Münhaniler, genel olarak rumilerin ve kuş kanatlarının içlerinde bulunan ayrıntılardan oluşmuştur

(Megep, 2012:47). Münhani, çini sanatında kenar suyu veya müstakil desen olarak kullanılmıştır. Bunlar simetrik olduğu gibi aynı şeklin tekrarı gibi yürüyen desenler de olabilir. Kompozisyonlarda belirli bir hat takip etmeyip daima birbirlerine yapışık olarak yerleştirilir (Megep, 2012:47).

Resim 7. Münhani Motifleri

3. BULGULAR

Geçmişi çok eskilere dayanan ve Geleneksel Türk sanatları içinde çok önemli bir yere sahip olan çini ve seramikler zengin desen ve kompozisyona sahiptir. Bu çalışmada, tarihsel süreçte çini ve seramik desenleri içinde önemli bir yeri olan hayvan figürlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu noktadan çıkışla çalışmada, çini ve seramiklerde kullanılan hayvan figürlerinin günümüz giysi tasarımlarında kullanılabilirliğine dikkat çekilerek, giysi tasarımı ilke ve yöntemleri doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır.

Uygulamalı araştırmalar, edinilen temel bilgilerin belirli özel durumlara uygulanmasıyla bilgiyi geliştiren, bir görüşün ya da kuramın uygulamada geçerliğini test eden araştırma türleridir. Uygulamalı araştırma modeline dayalı olarak yürütülen bu araştırmada Türk çini ve seramik sanatı ve Türk çini ve seramiklerinde kullanılmış hayvansal figürler araştırılmış ve yelek tasarımları üzerine uygulanmıştır.

Bu çalışmanın amacı; gelenekçi tasarım anlayışı ile kökeni çok eski tarihlere Orta Asya yaşantısına kadar dayanan eşsiz güzellikteki Türk çini ve seramiklerindeki hayvansal motifleri özgün değerlerini koruyarak günümüz çağdaş kadın giysi parçalarına yansıtmaktır.

Tasarım kişinin hayal gücünü ürüne dönüştürme sürecidir. İyi bir tasarımdan ürünün orijinal ve ilgi çekici olması, bir farklılık getirmesi beklenir. Ayrıca estetik olmalı ve tüketicinin beğenisini kazanmalıdır. Tasarımcılar tasarlama aşamasından önce bir esine kaynağına ihtiyaç duyarlar. Bu süreçte tasarımcı farklı kanallar aracılığıyla hayal gücünü besler ve bu sürecinin sonunda hayal gücünün soyut fikirleri somut birer ürüne dönüşür. Hayal gücünün ve

yaratıcılığın beslenmesi esin kaynağının iyi bir şekilde analiz edilip kapsamlı bir araştırmadan geçirilmesiyle elde edilebilir (Kocabaş ve Atılgan, 2014:1). Genellikle esin kaynağının analizi sonucunda elde edilen bulgular hikaye panosu üzerinde toplanır. "Hikâye panosu, tasarımcıların çalıştıkları konu üzerine geliştirdikleri kavramları görselleştirme amacıyla oluşturulmuş çeşitli esin verici fotoğrafların iğnelendiği, materyallerin iliştirildiği, çizimlerin yapıldığı; not defteri, günlük ya da duvar panosu olarak tanımlanabilir" (Kocabaş ve Atılgan, 2014:1).

Bu çalışmada da gelenekçi tasarım anlayışı ile kökeni çok eski tarihlere Orta Asya yaşantısına kadar dayanan Türk çini ve seramiklerindeki hayvansal motifler esin kaynağı olarak seçilmiş, bu amaçla yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular ve materyaller bir hikaye panosu üzerinde bir araya getirilmiştir.

Resim 8. Hikaye Panosu

İlk aşamada hikâye panosundaki verilerden de esinlenilerek her biri üzerinde farklı çini hayvan figürlerinin denendiği 12 adet özgün yelek modeli artistik siluetler üzerinde tasarlanmıştır. Çizimlerin her birinde Türk çini ve seramiklerinde yaygın olarak kullanılan hayvan desenlerinden biri uygulanmıştır.

Model 1.Ejderh Model 2. Simurg Model 3. Münhani Model 4. Yusufçuk

Model 5.Balık Model 6. Rumi Model 7. Çift Başlı Kartal Model 8. Rumi

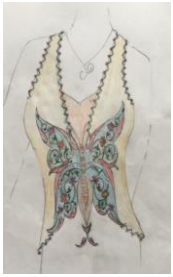
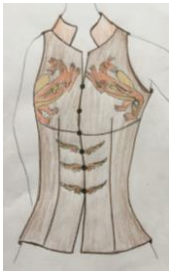
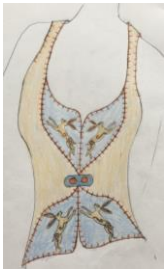

Model 9. Kelebek Model 10.Aslan Model 11.Tavşan Model 12. Tavuskuşu

Yapılan tasarımlar içerisinde Türk çini ve seramiklerdeki hayvan figürleri içerisinde en çok kullanılan hayvan figürü olan tavuskuşu deseni geliştirilmeye karar verilmiştir. Bu amaçla tavuşkuşu deseninin farklı versiyonlarından üç tasarım geliştirilmiştir.

Model 13. Tavuskuşu Model 14. Tavuskuşu Model 15. Tavuskuşu

Bu alternatif çizimlerden estetik, maliyet ve üretilebilirlik gibi unsurlarda düşünülerek, tavus kuşu desenli 15. Model uygulanmak için seçilmiştir.

Giysinin kalıbını elde etmek için biçki yöntemi kullanılmış, hazırlanan 38 beden temel kalıp üzerine seçilen yeleğin model özellikleri uygulanarak giysi kalıpları, elde edilmiştir. Son düzeltmeleri yapmak için kalıplar birleştirilerek manken üzerinde kontrol edilmiştir. Yeleğin üretimi için tercih edilen doğal renk keçe kumaştan yelek kesimi yapılmıştır.

Yelek üzerindeki tavus kuşu deseni değişik renkte keçelerle ve aplikasyon tekniğiyle oluşturulmuştur. Renk seçiminde çinilerde kullanılan renkler tercih edilmiştir. Yaka, kol oyuntusu ve etek ucu tığ oyası tamamlanmıştır. Ön bedeni anvelop olarak tasarlanan yelekte tavus kuşu motifi yeleğin ön ve arkasına yerleştirilmiş omuz kısımlarında ise tavus kuşunun kuyruk detayları kullanılmıştır. Desenin ana hatları yeleğe dikildikten sonra boyutlu bir görünüm verilmek amacıyla kuyruk kısımları serbest bırakılmıştır. Kuyruk kısımlarına tavus kuşunun kuyruğunun ihtişamını yansıtmak amacıyla renkli pullar dikilmiştir

Resim 9. Yeleğin ön, yan ve arka görünümü

4. SONUÇ

Günümüz moda anlayışında özgünlük en çok aranan niteliklerden biridir. Tasarımcı bilinenleri yeni şekillerle organize edebilmeli, bir materyali veya fikri yeniden geliştirebilmeli ve farklılaştırabilmelidir. Modada yaratıcı tasarımlar sonucu elde edilen yeni biçimler, ilk defa uygulanan formlar olabildiği gibi, eski ve yeninin bir arada harmanlandığı özgün biçimler de olabilir. Bu düşünceden yola çıkılarak yapılan çalışmada da Türk çini ve seramik sanatında kullanılan hayvan figürler incelenmiş bu figürlerden alınan ilhamla yeni tasarımlar yapılmış ve bu tasarımlardan seçilen bir tanesi üretilmiştir. Çalışmanın sonucunda geçmişin ve geleneksel öğelerin izlerini taşıyan aynı zamanda farklı ve modern çizgisini koruyan bir giysi ortaya konmuştur. Böylece kültürel değerlerimizin yeni nesiller tarafından tanınmasına ve bu değerlerin farklı ürünlerde yaşatılmasına katkı sağlanmış olacaktır.

Son yıllarda geleneksel öğeleri modern yorumlama tavrı, özellikle moda tasarımı alanında son derecede popüler bir hal almıştır. Tasarımcıların kültür mirasına ait değerleri, çağdaş yorumlar ile yeni tasarımlara yansıtmaları ürünlerine özgünlük kazandıracağı gibi, modanın alışıla geldik gelişimini değiştirecektir. Ayrıca tasarımcıların kültürel öğeleri tasarımlarına yansıtmalarının ülke imajı ve tasarım kültürü oluşturmak ve kültürel kayıpların önlenmesine katkıda bulunmak açısından önemli ve gereklidir.

Giysi tasarımcısı moda trenlerini takip etmenin yanında kültür ve geleneklerini ileriki kuşaklara aktaran bir görevde üstlenmelidir. Yapılan tasarımda geleneksel Türk süsleme sanatının en önemli parçası olan çini ve seramiklerdeki, motif ve desenlere yer vererek kültürümüzün yaşatılmasına katkı sağlamıştır. Farklı bir bakış açısı getireceği düşünülerek yapılan bu çalışma sonucunda, elde edilen ürünün yapılabilirliği ve kullanılabilirliği ortaya konmuştur.

Sonuç olarak, gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçları sayesinde tek bir kaynaktan beslenen ve tüketicilere sunulan tek düze moda anlayışına karşın kültürel öğeleri esin kaynağı olarak kullanmak moda tasarımcılarına özgün ürünler ortaya koyma ve marka imajı oluşturmada katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışma kültür varlıklarımıza dikkat çekmek, korunmasına ve geliştirilmesine katkı sağlamak, bilimsel ve yaratıcı düşünme becerisi ile disiplinler arası çalışmayı teşvik etmek bakımından örnek olma özelliği taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Arol, Z. (2010). Geleneksel Formlarda Kuş Figürlü Tasarımlar. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. İstanbul.

Akıncı, S. H. (2009).Türk Çini Sanatında Çiçekli Vazo Tasvirli Panolar. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne.

Basit Motif Çizimleri, (2008), Seramik ve Cam Teknolojisi. Megep, Ankara.

Büyükçanga, H. H. (2006). Anadolu Selçuklu Seramiklerinde Figürlerin Dili ve Resim Eğitimi Açısından İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Çobanlı, Z. ve Kanışkan E. (2013). Osmanlı Çini ve Seramiklerinde Giyim Kuşam Kültürü ve Özellikleri. Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi,

Çoruhlu, Y. (1995). Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi (Kozmolojik, Mitolojik, Astrolojik, Dini Ve Edebi Tasavvurlara Göre). Seyran Yayınevi. İstanbul.

Erdem, M. (2011). Kubad-Abad Saray Çinilerindeki Hayvan Motiflerinin İkonografisi, Simgesel Anlamı ve Günümüz Seramiğinde Yorumlar. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Konya.

Erman, D. O. (2012). Türk Seramik Sanatının Gelişimi: Toprağın Ateşle Dansı. Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi. Yıl 4, Sayı 1, Ocak.

Hayvansal Motif ve Figürleri, (2007). İnşaat Teknolojisi, Megep, Ankara,

Hayvansal Motif ve Figürleri, (2012). İnşaat Teknolojisi, Megep, Ankara,

İrdelp, İ. V. (2012). Günümüz Çini Sanatında Sgraffito Teknikleri ve Uygulamaları. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak.

Kızıldağ Atilla, O. (2011). Minyatür Sanatındaki Hayvan Figürlerinin Sembolik İfadeleri. Sanat ve Tasarım Dergisi. Cilt 1, Sayı 2.

Kocabaş Atılgan, D. (2014). Giysi Tasarımında Esinlenmenin ve Araştırmanın Yaratıcılığa Etkisi. The Journal Of Academic Social Science Studies, International Journal Of Social Science. P. 471-487, Autumn I 2014

Küçükyılmazlar, A. (2006). İstanbul Ticaret Odası Çini Araştırması. İstanbul.

Öney, G., Çobanlı, Z. (2007). Doğudan Batı'ya İslam Sanatından Türk Çini ve Seramiklerine Uzanan Miras. Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları. İstanbul.

Öney, G. (1998). Anadolu Selçuklu Çini ve Seramik Sanatı, Osmanlı'da Çini Seramik Öyküsü. İmkb Yayınları. İstanbul.

Öney, G. (1968). Anadolu Selçuklu Sanatında Balık Figürü. Sanat Tarihi Yıllığı İstanbul.

Öztürk, M. Ü. ve Arısoy, Y. (2018). Selçuklu Dönemi Seramik Sanatında Hayvan Sembolizmi. İdil Dergisi, Cilt. 7, Sayı. 44

Pamuk, A. ve Oyman, N. R. (2016) Türk Çini Sanatında Kullanılan Hayvansal Figürlerin Seramik Yüzeyler Üzerinde Üç Boyutlu Uygulanması. Sdü Art-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi Mayıs/Haziran. Cilt:9 Sayı:17 Issn 1308-2698

Rumi Motifleri -1, (2008).Seramik Ve Cam Teknolojisi, Megep

Satır, S. (2015). Türk Kültüründe İznik Çinilerinin Önemi ve Güncel Değerlendirilmesi.Http://Www.Ayk.Gov.Tr/WpContent/Uploads/2015/01/SatırSe%C3%A7il-T%C3%9crk-K%C3%9clt%C3%9cr%C3%9cnde

Şahin, M. (2015). Geleneksel Türk Süsleme Sanatlarında Çinicilik. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yavuz, Ş. (2008). Süsleme Sanatlarında Rumi Motifi ve Tarihsel Gelişimi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Yazıcıoğlu, Ö. (2017). Türklerde Çini Sanatı Türklerin Kültür Tarihi. Kalipso Yayınevi. İstanbul. http://www.cetelemiz.com/2017/07/turk-kulturunde-cini-sanat.html

Dirim, (2010). Hammaddesi Toprak Olan Geleneksel Sanatlar Seramik ve Çini. http://www.dirim.com/Dirim_20104_files/Geleneksel%20sanatlar%C4%B1m%C4%B1z.pdf

Yolal, C. A. (2007). Başlangıçtan Günümüze Kütahya Çinileri ve Çini Motiflerinin Seramik Yüzeylerde Yorumlanarak Uygulanması. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir.

https://www.kayra-yaren.com/cini-desenleri